

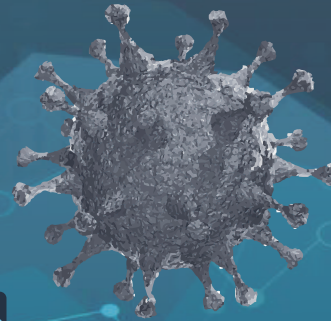
“Crni labud” u ekonomiji 2020 – COVID19

INSTITUT
EKONOMSKIH
NAUKA

Cunami ili potres?

Kako sanirati posledice u Srbiji?

31.03.2020.

Analiza stanja

Samo desetak godina nakon globalne ekonomske krize, nedovoljno oporavljena svetska ekonomija se suočava sa novim iskušenjima. Za razliku od globalne krize čija je eskalacija 2007. godine bila rezultanta višegodišnjih akumuliranih strukturnih problema prevashodno u finansijskom sektoru, “korona” kriza nije izazvana ekonomskim uzrocima. Zbog toga u stručnoj javnosti preovlađuje percepcija da je korona kriza prolazni fenomen, te da će za oporavak ekonomije ovog puta biti potrebno mnogo manje vremena.

Iako je jasno da su uzroci globalne i korona kriza u potpunosti različiti, to znači da korona krizu i njene moguće posledice ne treba olako shvatiti, bar iz dva razloga:

1. Još uvek ne raspolažemo sa dovoljno podataka o samom COVID-19 virusu, pa je nezahvalno i predviđati koliko bi epidemija mogla da potraje i da li postoji rizik od sekundarne epidemije;

2. Kao što se globalna kriza iz finansijskog sektora vrlo brzo prelila i na realni i fiskalni sektor uzrokujući dugotrajnu privrednu stagnaciju i dužničke krize većem broju zemalja, isto tako postoji opasnost da bi sekundarni efekti korona krize mogli potrajati u dužem vremenskom periodu.

U ekonomskoj teoriji, fluktuacije su sastavni deo životnog ciklusa svetske privrede. Kriva kretanja privrede u periodima šokova obično ima oblik latiničnog slova „V“ ili „U“. Retko se može desiti da ima oblik slova „L“, a u teoriji moguć slučaj, ali do sada ne zabeležen je oblika slova „I“. Državne intervencije u ovom slučaju mogu imati velikog uticaja na promenu oblika krive. Ukoliko je intervencija neodgovarajuća, kriva može dobiti oblik ćiriličnog slova “Ц”, a to znači da je moguće ostvariti brzi oporavak, ali da iza toga sledi još veći i ozbiljniji pad.

Imajući u vidu prethodno, efekti epidemije korona virusa bi se mogli svrstati u dve grupe:

Primarni efekti – direktni i izvesni efekti koji proizilaze iz trenutno preduzetih mera u borbi protiv epidemije, koji će u narednih 2-3 meseca pogoditi privredu, a koje već sada sa visokim nivoom sigurnosti možemo da predvidimo

Sekundarni efekti – indirektni i potencijalni efekti koji mogu proizaći ukoliko nešto krene “po zlu”, bilo da je u pitanju produženo trajanje ili sekundarni talas epidemije, bilo da su u pitanju novonastali ekonomski problemi prouzrokovani primarnim efektima korona krize.

Tercijarni efekti – efekti koji nastaju kao posledica promena na međunarodnim tržištima, a mogu biti vezani za slobodu kretanja robe, kapitala i ljudi – “mešanje karata” na svetskoj sceni.

Kad su u pitanju primarni efekti, ono što karakteriše i razlikuje korona krizu u odnosu na neke prethodne krize jeste da se inicijalni privredni šokovi istovremeno javljaju i na strani ponude i na strani tražnje na tržištu roba i usluga. U oba slučaja, šokovi su prouzrokovani državnim dekretima: rad privrednih subjekata u pojedinim delatnostima je u potpunosti smanjen, u drugim značajno ograničen. Inicijalni privredni šokovi se sa tržišta roba i usluga ubrzano prenose na tržište rada i finansijsko tržište: zbog smanjenje privredne aktivnosti opada tražnja za radnom snagom i raste tražnja za novcem kojim bi se obezbedila likvidnost privrednih subjekata. U slučaju da se ne sprovedu nikakve antikrizne mere, već u kratkom roku bi usledila masovna otpuštanja i nelikvidnost privrednih subjekata u privatnom sektoru, a sekundarni efekti bi bili dugotrajna recesija i opšti pad standarda.

Koji privredni subjekti su najugroženiji?

Sa stanovišta delatnosti, najugroženija su svakako preduzeća i preduzetnici koji posluju u delatnosti Usluge smeštaja i (delimično) ishrane, čiji je rad potpuno obustavljen, i delatnosti u kojima je aktivnost značajno ograničena: Poljoprivreda, Rudarstvo, Prerađivačka industrija, Građevinarstvo, Trgovina i Saobraćaj.

Sa stanovišta veličine, ugroženost privrednih subjekata je u direktnoj korelaciji sa veličinom, s obzirom da preduzetnici, mikro i mala preduzeća tipično čine segment privrede koji je najmanje likvidan i ima najmanji kreditni rejting kako bi finansiranje likvidnosti obezbedio tržišnim zaduživanjem poslodavaca.

Kakvi su efekti na zaposlenost?

U ovom domenu postoje dva bitna analitička aspekta: koliko ljudi će u periodu trajanja epidemije faktički biti bez posla i koliko ljudi može ostati formalno bez posla. Stvarna zaposlenost je, jasno, povezana sa nivoom privredne aktivnosti, a mogućnost otpuštanja sa tipom poslodavca (privatni ili javni) pa su prvi na udaru zaposleni u privatnom sektoru u ugroženim privrednim delatnostima.

Prema podacima RZS priloženim u tabeli, u ugroženim delatnostima je zaposleno oko 1.110.000 ljudi, što čini preko polovine od ukupnog broja zaposlenih.

Grana privrede	Broj zaposlenih	%
Privreda ukupno	2.101.267	100.0
Prerađivačka industrija	459.647	21.9
Građevinarstvo	105.671	5.0
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	342.569	16.3
Saobraćaj i skladištenje	119.006	5.7
Usluge smeštaja i ishrane	82.459	3.9
Ukupno 5 najugroženijih grana privrede	1.109.352	52.8

Imajuću u vidu da su u nekim delatnostima aktivnosti obustavljene ili prepolovljene bar u periodu od 2-3 meseca, te da većinu privrednih subjekata u ovim delatnostima čine privatna preduzeća, **procena je da će bar 40% zaposlenih (oko 440,000), u ovim delatnostima biti realno bez posla i u riziku od otkaza u drugom kvartalu 2020. godine.** Podizanje nivoa stvarnih potreba za zaposlenošću u drugoj polovini 2020. godine, pod uslovom da epidemija bude okončana u drugom kvartalu, zavisice od sekundarnih efekata krize i dinamike oporavka privredne aktivnosti.

Koliki će biti rast (pad) BDP?

Najugroženije privredne delatnosti u formiranju BDP i BDV (bruto domaći proizvod i bruto dodana vrednost) učestvuju sa preko 50%, pa je oštar pad BDP u drugom i nešto manji pad BDP u trećem kvartalu već izvestan scenario. S obzirom da su pomenute delatnosti takođe najviše stradale i tokom globalne krize, te da su očekivanja da će udar korona krize biti još jači, brojke iz 2009. godine se mogu iskoristiti za "optimistični" scenario. **U optimističnoj varijanti**, u scenariju gde su u prvom kvartalu zabeležene stope rasta na nivou proseka prethodne godine, u drugom i trećem kvartalu stope pada kakve su zabeležene toko prvog i drugog kvartala 2009. kada je globalna kriza zahvatila Srbiju (sa izuzetkom uvoza), te oporavka privrede u poslednjem kvartalu na nivo iz 2019. god., **ukupan godišnji pad BDP bi bio oko 1 do 1.5% BDP.** Pad od oko 6% i 3% BDP u drugom i trećem kvartalu, čak i u slučaju da odgovor ekonomske politike bude adekvatan, bi se mogao smatrati optimističnom prognozom. S obzirom da je prognozirani rast BDP za 2020. god. bio oko 4%, "neto" pad u ova dva kvartala u odnosu na projekciju bi približno bio oko 10% za drugi i 7% za treći. Treba napomenuti i da je u 2009. godini veliki uticaj pada izvoza na BDP bio neutralisan neproporcionalno većim padom uvoza, što se u uslovima korona krize verovatno neće desiti (pad izvoza i uvoza će biti proporcionalan), pa je ta stopa korigovana u prognozi.

Kakvi su efekti na fiskalni sektor?

U strukturi javnih prihoda Srbije dominiraju četiri komponente: socijalni doprinosi, PDV, akcize i porez na dohodak, koji **u zbiru čine 75% javnih prihoda**, a struktura njihovih pojedinačnih učešća u javnim prihodima je poslednjih godina stabilna. S obzirom da su poreski prihodi elastični u odnosu na poreske osnovice, očekivani pad BDP i zaposlenosti u drugom i trećem kvartalu će se manje-više proporcionalno odraziti i na smanjenje pojedinačnih poreskih komponenti. No kako je izvesno da će primarne antikrizne mere biti fiskalnog karaktera, **konkretni izbor mera će u opredeliti i krajnju sudbinu fiskalnih prihoda.**

S druge strane, **u strukturi javnih rashoda** dominiraju izdaci za penzije, zarade u javnom sektoru i kapitalni rashodi, koji ukupno čine oko 60% javnih rashoda. Javni rashodi su značajno manje elastični u odnosu na prihode i primarno zavise od kredibiliteta države da obezbedi sredstva za njihovo finansiranje, te **država generalno ima veću fleksibilnost u određivanju njihove visine.**

Kakvi su efekti na međunarodne ekonomske i finansijske tokove?

Pored udara na likvidnost i zaposlenost u privatnom sektoru kao šokova na unutrašnjem tržištu, postoje primarni efekti krize u domenu robno-novčanih transakcija sa inostranstvom, koje bi vremenom takođe mogle da se transformišu u sekundarne. U ove efekte spadaju **smanjeni priliv SDI, značajan odliv postojećeg stranog kapitala** (što naglašava i Financial Times u analizi objavljenoj 25.3.2020) i smanjeni priliv doznaka, što bi vremenom moglo da uslovi depresijacijske pritiske na devizne kurseve.

Što se tiče sekundarnih efekata krize, njih je nezahvalno prognozirati u ovom trenutku usled velikih broja nepoznanica, ali treba naglasiti da će krajnji ishod krize i **brzina privrednog oporavka Srbije kao male otvorene privrede u velikoj meri biti uslovljena globalnim ekonomskim tokovima**. Ne treba isključiti mogućnost da, čak i u slučaju da epidemija bude uspešno suzbijena do kraja drugog kvartala, usled psiholoških faktora svetska privreda uđe u produženu fazu stagnacije, tj. klasični Kejnzijski slučaj uspostavljanja ravnoteže na nižem nivou zaposlenosti i aktivnosti od potencijalno mogućeg.

Osnovni principi državne intervencije

Uzimajući u obzir situacionu analizu, dobar paket ekonomskih mera za prevazilaženje korona krize bi trebalo da bude zasnovan na sledećim principima

1. Da uzima u obzir i primarne i sekundarne efekte krize. Osnovna implikacija ovog principa jeste da **kratkoročno očuvanje statusa kvo u drugom kvartalu 2020. godine ne treba da bude "idejno rešenje"** za konstituisanje mera, kao i modela njihovog finansiranja.
2. Da **mere za neutralisanje primarnih efekata krize trebaju da budu neposredne i diskretne, a za neutralisanje sekundarnih efekata posredne i tržišne**. Osnovna implikacija ovog principa jeste da hitne mere za očuvanje likvidnosti i zaposlenosti u drugom kvartalu 2020. zahtevaju direktni državni intervencionizam.
3. Da **deo mera treba da bude selektivan** i usmeren ka najugroženijim privrednim subjektima. Osnovna implikacija ovog principa jeste da teret krize trebaju da podnesu svi privredni subjekti u skladu sa mogućnostima, odnosno da treba sprečiti "krizno profiterstvo" što je više moguće, a što bi bio verovatan rezultat neselektivne i linearne primene mera.
4. Da mere ne treba da izazovu značajnu redistribuciju dohotka stanovništva. Osnovna implikacija ovog principa jeste **da teret krize trebaju da podnesu svi zaposleni, a ne samo zaposleni u privatnom sektoru**.

"Antivirsune" ekonomske mere"

Imajući u vidu ove principe i situacionu analizu, predloženi paket usmeren ka neutralisanju primarnih efekata korona krize bi minimalno trebalo da uključi sledeće mere:

1. Fiskalne mere za očuvanje likvidnosti

Direktne mere za očuvanje likvidnosti ugroženih privrednih subjekata. Jedna od tih mera, a koja se tiče (kvazi)moratorijuma na otplatu kredita od minimum tri meseca je već na snazi. U kriznim uslovima smanjenja ili potpune obustave proizvodnje robe i usluga i moratorijuma na otplatu kredita, rashodi perioda za privredne subjekte se većinski svode na rashode za plate, fiskalne i parafiskalne namete i fiksne troškove poput zakupa prostora. Zbog toga prvi paket direktnih mera treba da bude usmeren ka relaksaciji fiskalnih i parafiskalnih nameta kao sektoru MMSPP i ugroženim delatnostima, uključujući sledeće oslobađanje plaćanja **u prvom kvartalu 2020. god.**

Za MMSPP u privatnom sektoru - mikro, mala i srednja preduzeća i preduzetnici (MMSPP):

1. oslobađanje plaćanja paušalnog poreza za 2020 godinu;
2. odlaganje plaćanja poreza na dobit isključivo za mikro preduzeća sa predlogom da se porez na dobit plaća zbirno za 2019 i 2020 godinu;
3. oslobađanje plaćanja poreza na imovinu za mikro preduzeća u 2019. godini
4. oslobađanje obračuna kamata na dospele poreske obaveze za 2 i 3 kvartal 2020;
5. oslobađanje plaćanja parafiskalnih nameta (firmarine, članarine, ekološke takse i sl.) za mikro i mala preduzeća za 2 i 3 kvartal 2020;
6. oslobađanje poreza na dohodak i doprinose za sva MMSPP bez obzira na vlasništvo.

Dok bi sa stanovišta MMSPP u privatnom vlasništvu imale stimulativan efekat na likvidnost, prve četiri mere bi imale minorni uticaj na gubitak javnih prihoda, imajući u vidu njihovo malo procentualno učešće u masi javnih prihoda. Eventualno bi se mere 2 i 5 mogla odraziti značajnije na lokalne budžete (Usled nedostataka podataka nije moguće preciznije kvantifikovati troškove ovih mera).

Što se tiče mere 6, ona bi imale značajne implikacije na javne finansije, imajući u vidu generalno visoko učešće doprinosa i poreza na dohodak u strukturi javnih prihoda, odnosno visok udeo zaposlenih u MMSPP u odnosu na ukupnu zaposlenost, koji se u privatnom sektoru procenjuje na oko 50%.

2019	Broj zaposlenih	% u ukupno zaposlenim
Zaposleni ukupno	2.173.135	
U pravnim licima bez javnog sektora	1.123.834	51.7
Mikro (procena)	217.579	
Mala (procena)	208.160	
Srednja (procena)	241.543	
Ukupno MMSPP (procena)	667.282	30.7
Preduzetnici	377.439	17.4
Poljoprivrednici	71.868	3.3

Pod pretpostavkom optimističnog scenarija sa padom BDP od 6 i 3 procenata u drugom i trećem kvartalu, očekivani iznosi socijalnih doprinosa i poreza na dohodak bi bili umanjeni proporcionalno ušesću zaposlenosti MMSPP u ukupnoj zaposlenosti i korekcionom faktoru za razlike u visini plata u javnom i privatnom sektoru koji je pretpostavljen na nivou od 0.75 (u smislu da je prosečna plata u privatnom sektoru oko 75% od prosečne plate u javnom sektoru.)

Mera	Kvartal	Očekivani prihodi bez primene mere	Udeo MSP u ukupnoj zaposlenosti	Korektivni faktor za manje plate u privatnom sektoru	Očekivani pad prihoda sa primenom mera
Oslobađanje od poreza na dohodak	II	49.421	0.5	0.75	18.533
	III	49.923	0.5	0.75	18.721
Oslobađanje od doprinosa	II	161.464	0.5	0.75	60.549
	III	167.192	0.5	0.75	62.697

u mil RSD

Iz tabele se može videti da bi procenjeni pad javnih prihoda usled primene ove mere na MMSPP (u privatnom sektoru) iznosio:

- u II kvartalu oko 670 mil evra (po sadašnjem kursu),
- u III kvartalu oko 690 mil evra, ukoliko bi se mera produžila i na treći kvartal.

2. Fiskalne mere za očuvanje zaposlenosti

Za razliku od poreskih oslobađanja koja efektivno smanjuju javne prihode, mere za očuvanje zaposlenosti prevashodno pogađaju rashodnu stranu javnih finansija. Generalna ideja ove mere podrške jeste da se plate određenog broja zaposlenih kompenzuju direktnom finansijskom podrškom države (transfer) u iznosu od 2/3 prosečne plate za 2019. godinu, što otprilike neto iznosi oko 40,000 RSD. Alokacija ove mere podrške treba da prati nivo ugroženosti radnih mesta, koji je, kao što je ranije napomenuto, uslovljen vlasništvom nad privrednim subjektom (javno ili privatno) i tipom delatnosti ali je takođe i korelisan sa veličinom privrednog subjekata.

Polazeći od veličine privrednog subjekta, predlog je da broj zaposlenih za koje bi država obezbedila finansijsku kompenzaciju bude određivan na sledeći način:

- Za preduzetnike – podrška za sve zaposlene
- Za mikro preduzeća – za 50% zaposlenih;
- Za mala preduzeća – za 40% zaposlenih;
- Za srednja preduzeća – za 30% zaposlenih;
- Za velika preduzeća – za 20% zaposlenih,

u odnosu na prijavljeni broj zaposlenih zaključno sa poslednjim izveštajem. Ova mera bi se odnosila samo na privredne subjekte u privatnom sektoru. Uslov za dobijanje podrške je da, počevši od prestanka važenje mere, još najmanje dva kvartala ne bude otpuštanja i smanjenja plata u odnosu na stanje iz poslednjeg izveštaja.

Eventualni izuzetak bi se odnosio na trenutno najugroženiju delatnost Usluge smeštaja i ishrane, koja je u 2019. zapošljavala oko 82.5 hiljada zaposlenih, od kojih oko 20 hiljada u delu sektora koji se bave smeštajem. S obzirom da reperkusije korona krize mogu u ovom sektoru biti trajnog karaktera, treba ostaviti zainteresovanim privrednim subjektima mogućnost za finansijsku podršku za sve zaposlene, slično kao kod preduzetnika, uz obavezu da donesu program restrukturiranja kao uslova za dobijanje ove vrste pomoći.

Posebne mere bi se odnosile i na delatnost poljoprivrede, gde bi se država obavezala na otkup svih poljoprivrednih proizvoda, koji ne budu mogli da se prodaju na tržištu zbog posledice državnih mera. Takođe, trebalo bi iskoristiti i mogućnost da se deo prekobrojnih građevinskih radnika preumeri u javne radove, ukoliko se stvore uslovi za to.

Imajuću u vidu kompleksnost mera za očuvanje zaposlenosti, te ograničenu raspoloživost podataka o kombinovanoj strukturi zaposlenih u odnosu veličinu, tip delatnosti i pripadnost javnom/privatnom sektoru, procena veličine rashoda za finansiranje ove mere je moguće uraditi samo ugrubo. Ako bi se u obzir uzele samo najugroženije delatnosti (na koje otpada oko 70 zaposlenosti u privatnom sektoru), pretpostavilo da će oko 30% zaposlenih u proseku po delatnosti biti obuhvaćeno ovom merom podrške (izuzev usluga smeštaja, gde bi ovaj procenat iznosio oko 70%) procena je da bi potreban nivo pomoći u II kvartalu 2020. iznosio oko 760 mil. evra računato po sadašnjem kursu, što se vidi iz priložene tabele.

	Broj zaposlenih	Procenjen broj zaposlenih obuhvaćenih merom	Procena finansijske podrške
Preduzetnici	377.439	377.439	45.292.680.000
Prerađivačka industrija	459.647	137.894	16.547.292.000
Građevinarstvo	105.671	31.701	3.804.156.000
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	342.569	102.771	12.332.484.000
Saobraćaj i skladištenje	119.006	35.702	4.284.216.000
Usluge smeštaja i ishrane	82.459	60.000	7.200.000.000
Ukupno			

Ostale fiskalne mere

Sveukupno, procenjena vrednost ovog paketa pomoći za neutralisanje primarnih efekata korona krize, koji uključuje fiskalne mere za održavanje likvidnosti i mere za očuvanje zaposlenosti, bi iznosila oko 1.5 milijardi evra.

Fokus “antivirusnih” mera za suzbijanje primarnih efekata korona krize je očigledno u domenu fiskalnog sektora, i prethodna analiza predstavlja razradu i kvantifikaciju efekata i troškova onog za šta smatramo da bi trebalo da bude jezgro paketa antikriznih mera. Pored glavnih mera, listi predloga možemo pridodati i druge mere koje biti od koristi ekonomski i socijalni benefit privrede i stanovništva, a koje zbog nedostataka podataka nismo mogli da detaljnije analiziramo:

Izmene akcizne politike za period od šest meseci:

- ukidanje akciza na električnu energiju;
- smanjenje akciza na gorivo;
- povećanje akciza na alkohol i cigarete;
- (trajno) uvođenje akciza na zaslađena pića.

Socijalne mere

Dodatni socijalni transferi pojedinim kategorijama stanovništva:

- roditeljima dece do 3 godine,
- roditeljima dece 3-6 godina,
- samohranim roditeljima te
- penzionerima sa primanjima do 25.000.

Monetarne mere

Naravno, **da bi fiskalne mere bile delotvorne, potrebno je da adekvatno budu podržane i merama monetarne politike**. Narodna banka je već aktivirala pojedine mere kao što su smanjenje referentne stope i uvođenje tromesečnog moratorijuma na dug stanovništva i pravnih lica, dok su smanjenje obavezničkih rezervi i povećanje obima operacija na otvorenom tržištu svakako deluju kao verovatni naredni koraci za oslobađanje likvidnosti u bankarskom sektoru. Detaljan analiz monetarnih antikriznih mera nije predmet ove analize.

Neželjeni ekonomski i socijalni efekti koje mogu proizvesti određene antikrizne mere i/ili način njihovog finansiranja

S obzirom da antikrizne mere koštaju državu, te da bi u slučaju produžene epidemije ili jako sporog ekonomskog oporavka bilo neophodno dodatno produžiti i primenu antikriznih mera, **troškovi neutralisanja primarnih efekata krize u smislu izgubljenih prihoda i povećanih rashoda bi mogli da narastu i do preko 3 milijarde evra**. Treba imati u vidu i da nakon što se epidemija i kriza okončaju, **sekundarni efekti** (koje je u ovom trenutku nezahvalno predviđati) **mogou značajno da uspore ekonomski oporavak i zahtevaju dodatne značajne** mere (u smislu troškova), kako bi se ekonomija vratila u normalu. Posledice potencijalnih tercijarnih efekata još uvek nije moguće proceniti.

Zbog toga je bitno da u ovom trenutku ne bude nepotrebnog rasipanja državnog novca, imajući u vidu da niko ne može sa sigurnošću da tvrdi kako će ova kriza biti samo primarnog karaktera, kao i iskustva sa globalnom krizom iz 2009. god. (eskalacija fiskalnih deficita i javnog zaduživanja). Nije sporno da je Srbija u ovom trenutku u vrlo dobroj fiskalnoj poziciji u pogledu visine javnog duga i deficita, ali ne treba zaboraviti da je uoči globalne krize bila još u boljoj fiskalnoj poziciji nego danas, te da je ignoratno ponašanje tadašnjih kretora ekonomske politike i populističko politizovanje ekonomije krize upravo dovelo do teških posledica za čije je saniranje bio potreban program višegodišnje fiskalne konsolidacije.

Uzimajući u obzir realne fiskalne rizike, finansiranje direktnih antikriznih mera bi bilo smisljeno finansirati što je više moguće štednim mehanizmom dok se ne steknu uslovi za ekonomski oporavak. To se naročito odnosi na potencijane uštede koje bi se dobile smanjenjem zarada u javnom sektoru. Drugim rečima, zamrzavanje zarada u javnom sektoru (za izuzetkom zdravstva) u situaciji kada je prosečna zarada u javnom tradicionalno veća u odnosu na privatni sektor, i kada je u prethodne dve godine već došlo do povećanja istih i to iznad ekonomski opravdanih nivoa, ne deluje kao dobra ideja (kao što nije bila dobra ni 2009. godine).

Čak i kada se ostave po strani fiskalni rizici, **zamrzavanje zarada u javnom sektoru tokom krize može imati i druge ekonomske i socijalne nuspojave**. Treba napraviti detaljnu procenu i plan smanjenja zarada u javnom sektoru. U scenariju drastičnog smanjenja mase zarada u privatnim sektoru u odnosu na javni sektor, neminovno je produbljanje disbalansa u distribuciji dohotka koja je ionako već postoji u korist javnog sektora. U uslovima ograničene ponude i tražnje za robama i uslugama i već odobrenog kvazi-moratorijuma, **kod zaposlenih u javnom sektoru bi mogao da nastane višak likvidnosti, a koji bi zbog nedovoljnog poverenja u bankarski sistem i dinar mogao dobrim delom da bude povučen iz banaka i konvertovan u devize, sa kontraproductivnim efektom na likvidnost privatnog sektora i olakšavanje očekivanih depresijacijskih pritisaka**.

Takođe treba imati u vidu da prikupljanje i distribucija likvidnih sredstava tržišnim mehanizmom košta, a naročito u uslovima globalnih kriza. Zaduzivanje države na tržištu radi prikupljanja nedostajućih finansijskih sredstava te ubrzigavanje likvidnosti putem banaka i garantnih fondova države svakako predstavljaju dobra rešenja za ubrzanje ekonomskog oporavka, ali njihova delotvornost i ekonomičnost u uslovima ubrzanja krize koje će nastupiti u drugom kvartalu može biti upitna, pa ih treba i promišljeno koristiti.

Još jedna od mera koja se spominje u okviru antikriznih mera i kod nas i u svetu jeste **“helikopter” novac**, odnosno direktno deljenje određene sume novca punoletnim građanima. Ukoliko bi se ovaj novac delio srazmerno raspoloživim prihodima domaćinstava, **mera bi mogla imati poželjan socijalni efekat pomoći najugroženijem stanovništvu, ali je upitno da li u Srbiji postoje adekvatna IT podrška da se ovako nešto sprovede u delo. Linearano deljenje novca svim punoletnim građanima ne smatramo naročito korisnom merom**, u skladu sa principom da pomoć treba da bude selektivna tako da svaki pojedinac i poslovni subjekt podnese teret krize u skladu sa mogućnostima.